

ASTEĞMEN KUBİLAY DEVRİM'DİR.

Mehmet YÜKSEL, Atatürkçü Düşünce Derneği Üyesi, Çankaya Şubesi

Giriş

23 Aralık 1930'da meydana gelen Menemen Olayı, dönemin şartları ve hadisenin gelişimi bakımından, devrim tarihimizde Cumhuriyete karşı yöneltilmiş en önemli tehditlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Menemen Olayı'nı önemli kılan husus, devleti çağdaşlaştırarak muassır medeniyetler seviyesine çıkarmak isteyen kurucu kadrolar ile şeriat isteyen gericiler arasındaki mücadelenin sembolü olmasından ileri gelmektedir. Asteğmen Fehmi Kubilay çağdaşlığı, medeniyeti ve Atatürk devrimlerini; Kubilay'ın kafasını fani bedeninden vahşice ayıran Giritli Derviş Mehmet ise şeriatı, gericiliği ve bağnazlığı simgelemektedir. Atatürkçü çağdaş Türk bireyleri Kubilay hadisesine bu gözle bakmalı ve Cumhuriyet ve laikliğe yapılan saldırıları benzer bir tehdit olarak yorumlamalıdır. Kabul etmeliyiz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nde gericiler ile çağdaşlar arasındaki mücadele henüz sonuçlanmamış, yaklaşık yüz yıldır devam etmektedir. Şüphesiz ki, Türk Gençliği gericiliğe geçit vermeyecek ve eninde sonunda Atatürk'ün kurduğu laik Türkiye Cumhuriyeti'ni muassır medeniyetler seviyesine taşımaya mazhar olacaktır. Akıl ve bilim bize bunu öğütlemektedir.

Menemen Olayı'nın Arka Planı

1925 yılının Şubat ayında genç Cumhuriyete karşı Doğu illerinde Şeyh Sait İsyanı patlak verdi. Cumhuriyeti daha doğarken yok etmeyi amaçlayan bu isyan yaklaşık iki ay süren bir çaba sonunda güçlkle bastırılabilirdi.¹ Sonrasında kabul edilen Takrir-i Sükun Kanunu (4 Mart 1925) ve Şark İstiklal Mahkemesi (6 Nisan 1925) eliyle memlekette asayiş yeniden tesis edildi. Nakşibendi Tarikatı liderlerinden Şeyh Sait'in başlattığı isyanının önemli siyasi sonuçlarından birisi, çok partili sisteme geçişin ilk denemesi sürecinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın isyana sebep olan koşulları yarattığı gerekçesiyle 3 Haziran 1925 yılında kapatılması olmuştur. Parti programında yer alan "dine hürmetkar olunduğu" şeklindeki ifadeler, devrimler neticesinde çıkarı zedelene gruplar ve bilhassa gericileri cesaretlendirmiş ve bu partide toplanmaları ve desteklemelerine sebep olmuştur. Bu sebeple Şeyh Sait isyanı, genç Cumhuriyetin ilk çok partili sisteme geçiş denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olan faktörlerin başında gelmektedir.

Şeyh Sait İsyanı'nın acı tecrübeleri sonucunda, 30 Kasım 1925 yılında kabul edilen 677 sayılı kanun ile tekke ve zaviyeler kapatılmış; şeyhlik, dervişlik, müritlik gibi bir takım ünvanlar yasaklanmıştır. Zaten Osmanlı'nın da batı karşısında geri kalmasının temel sebeplerinden biri tarikatî cemaat, şeyh, derviş gibi çağdışı müessese ve zihniyetlerin dini istismar ederek toplumu zehirlemeleri değil miydi?

1929 Ekonomik Buhranı sadece dünyada değil, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında da etkilerini hissettirmiştir. 1930'lu yıllar başında, dış buhranın etkisiyle kötüleşen ekonomik ve sosyal sıkıntılar neticesinde halkta hissedilir tepkiler ortaya çıkmıştı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, ülkenin ekonomik ve sosyal sıkıntılarının sebeplerinden birisini de, hükümetin muhalefetsiz bir konumda kalmasından kaynaklandığını düşünmüş² ve bizzat yeni bir muhalefet partisi kurulması telkininde bulunmuştur. Böylelikle millet egemenliğinin temsil edildiği mecliste verimli tartışmalar yapılabilecek ve ekonomik ve sosyal sıkıntıları aşabilecek verimli politikalar üretilebilecekti. Atatürk, 10 Ağustos 1930 tarihinde yeni kurulacak partinin faaliyetleri hakkında Fethi Okyar'a gönderdiği telgrafta, laikliğin kırmızı çizgisi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "*Azizim Fethi Beyefendi, Laik Cumhuriyet esası dahilinde partinin her türlü siyasi faaliyetlerinin bir maniaya uğramayacağına emniyet edebilirsiniz*".³ Bunun üzerine Serbest Cumhuriyet Fırkası Fethi (Okyar) Bey başkanlığında 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulmuştur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası bir önceki çok partili sisteme geçiş denemesinde de tecrübe edildiği gibi, kısa sürede gerici ve devrim karşıtı halk kitlelerinin kümelenildiği yer olmaya başlamıştır. Yeni partinin toplantılarında hükümetin açıkça suçlanması, dinin elden gittiğinden bahsedilmesi, kadınların yüzlerinin açıldığı ve erkeklerin zorla şapka giydirildiğinden bahsedilmesi gerici cesaretlendirmişti.⁴ Bu gelişmeler neticesinde Fethi Okyar, partinin kuruluşunu sağlayan siyasi temellerin ortadan kalktığını görerek, 17 Kasım 1930 tarihinde partiyi lağv ettiğini bildirir telgrafı Dahiliye Vekaleti'ne göndermiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın akıbeti de bir önceki çok partili sisteme geçiş denemesi gibi başarısızlıkla sonuçlanmış ve parti sadece üç buçuk ay yaşayabilmiştir.

Ne var ki, bu partinin kapatılması ile başka bir fırsat kaçıran gericiler, partinin kapatılmasından yaklaşık bir ay sonra Menemen'de "şariat isteriz" sloganları ve tekbir sesleriyle yeniden ayaklanmışlardır.⁵ Ayaklanmanın arkasında yine Nakşibendi Tarikatı ve onun uzantıları olduğu ortaya çıkmıştır. Ayaklanma için, merkezi hükümetin güçlüğü olduğu İzmir veya Manisa gibi büyük şehir merkezleri değil, nüfusun nispeten daha az olduğu ve kolluk gücü bakımından yetersiz Menemen seçilmiştir.

23 Aralık 1930'da Menemen'de Ne Oldu?⁶

Manisa'da, Nakşibendi tarikatına bağlı ve derviş olduğunu iddia eden Giritli Mehmet adında biri, yanına aldığı altı kafadarı ile birlikte 23 Aralık 1930 sabah namazı vaktinde Menemen'e geliyor. Cemaatle birlikte namaz kıldıktan sonra, saat 07:00 sıralarında hükümet binası karşısındaki meydana gelerek camiden aldıkları yeşil bayrağın altında ve zikirler eşliğinde halkın kendilerine katılması mealinde nutuklar atmaya başlıyor. Bunu gören bir jandarma eri derhal Jandarma Komutanının evine giderek durumu haber veriyor. Bu sırada meraklı halk meydana toplanmaya devam ediyor ve kalabalık gittikçe artıyor. Olay yerine gelen Jandarma Komutanı durumun vehameti karşısında korkarak yanındaki dört jandarma eri ile birlikte hükümet binasına giriyor ve telefonla Alay'dan yardım istiyor. Bu sırada fırından Alay kışlasına gitmekte olan işe subayı da toplanan kalabalığı görüyor ve Alay karargahına durumu haberdar ediyor, ayrıca bölüğü ile eğitime çıkmak için hazırlık yapan Asteğmen Kubilayı bilgilendiriyor. Mesaiye yeni gelen Alay Komutanı muavini Yarbay Nedim derhal Asteğmen Kubilay'a bölüğünün hazırlıklarını hızlandırmasını emir veriyor. Ayrıca olaya müdahale etmek için üç bölük daha hazırlanıyor.

Olay yerine hızlıca sevk edilen ve bölüğüne cephaneye dahi aldirmaya fırsat bulamayan Kubilay bölüğünü geri bir mevkiye konumlandırarak kendisi gericilerin arasına dalıyor ve nutuk veren Giritli Derviş Mehmet'in yakasına yapışıyor. Ancak, başka bir gerici tarafından silahla vurularak ağır yaralanıyor ve can havliyle birkaç metre geriye doğru kaçıyor. Toplanan güruhün tesiri ile cesaretlenen Derviş Mehmet arkasından koşarak Kubilay'ı yakalıyor ve belinden çıkardığı bıçakla adeta kurban keser gibi yaralı subayın başını gövdesinden ayırarak elinde taşıdığı yeşil bayrağın ucuna takıyor. Bu durumda dahi, dişine kan değen vampir gibi kalabalığa nutuk çekmeye ve şeriat naraları atmaya devam ediyor. Ayrıca, Asteğmen Kubilay'ın yardımına koşan hükümet binasının silahsız nöbetçi bekçileri Hasan ve Şevki de şehit edilir.

Yaşanan bu kan dondurucu olaylar sırasında orada bulunan jandarma bölüğü ve belediye binasına kaçan Jandarma komutanı dahil herkes korkmuş, şok içinde kalmış ve hiçbir müdahale edilememiştir. Sonradan olay yerine sevk edilen jandarma bölükleri ile isyancılar arasında çıkan çatışmada Giritli Derviş Mehmet ve iki diğer yobaz öldürülmüştür.

Şüphesiz ki bu elzem hadise ivedilikle Ankara'ya bildirilmişti. Hükümet derhal 31 Aralık 1930 tarihindeki Bakanlar Kurulu kararı ile 1 Ocak 1931'den itibaren geçerli olmak üzere Menemen, Manisa ve Balıkesir'de sıkıyönetim ilan etmiş sıkıyönetim komutanlığına da Orgeneral Fahrettin Altay'ı görevlendirmiştir. Sıkıyönetim Harp Divanında yapılan yargılamalar sonucunda

21 Ocak 1931'de verilen mahkeme kararı ile 105 sanık cezalandırılmış, bunlardan 37'si idam edilmiştir.

Laiklik Neden Önemli?

Ünlü tarihçi İlber Ortaylı'nın da belirttiği gibi tarikatlar Türklük tarihinin İslami devrinde temel kurumlar olmuşlardır. Ancak kabul etmek gerekir ki, İslam'da bile son asırlarda meydana çıkan tarikat, cemaat gibi yapılanmalar Türk toplumunda kabul görecektir kurumlar değildir. Toplumun belirli bir kesimini nüfuzu altına aldıktan sonra siyasete karışması kaçınılmaz olan bu yapılara karşı hem Selçuklu hem de Osmanlı döneminde bile hoşgörüle yaklaşmamıştır. Selçuklular döneminde Nizâmülmülk'ün Karmatiler tarikatını, Osmanlı döneminde ise Köprülü Mehmed Paşa'nın ise Kadızadelileri siyasete karıştıkları için feci halde tedib ettiği yazılıdır.⁷

Osmanlı devletinin çöküş sürecine bakıldığında, aslında çökenin devlet değil toplum olduğu gerçeğini görmek mümkündür. Zira Osmanlı'nın monarşik yönetiminde tek söz sahibi Osmanlı soyundan gelen padişah olduğu gibi, siyasi nüfuzu elinde tutan devlet adamları, bürokratlar ve askerler ise toplumla münasebeti olmayan yabancı kökenli kişilerden oluşmaktaydı. Diğer taraftan dini ayrıcalıklara sahip olan ulema sınıfı da imtiyaz, servet ve güç kazandıkça bozulmuştur.

Toplumun çöküşüne sebep olanların başında tarikat ve cemaat gibi yapılanmaların geldiği bir gerçektir. Çünkü reform ve aydınlama süreci yaşayan Avrupa'da kilise siyaset kurumunun dışına çıktıkça, devlet laikleştikçe bireysel hak ve özgürlükler gelişmiş, bilim ve sanat ilerlemiş, Avrupa aydınlanmaya başlamıştır. Avrupa'da bu ilerlemeler olurken, devleti teokratik bir padişahın, toplumu ise tarikat ve cemaatlerin idare ettiği Osmanlı'da ise çöküş kaçınılmaz hale gelmiştir. Anadolu halkı Avrupa'da yaşanan aydınlanma, reform hareketleri ve sanayi devriminden bihaber şekilde yoksul ve sefil bir yaşam sürmeye devam etmiştir. Özetle, Osmanlı Devleti'nin esas nüfusunu oluşturan Anadolu halkı küçük imtiyazlı grupların altında teba konumunda bırakılmış ve kaçınılmaz olarak çöküş sürecine girmiştir. Toplum çökünce, Osmanlı da çökmüştür.

Kelime anlamı "dine/kiliseye ait olmayan" anlamına gelen Laiklik Avrupa'da aydınlanmayı sağlayan değerlerin başında gelmektedir. Aydınlanma döneminin ünlü filozoflarına göre de din, aydınlanmanın, toplumsal ve bireysel özgürlüğün, hürriyetin, ilerlemenin ve sosyal eşitliğin önündeki en büyük engeldir.⁸ Çünkü, teolojik toplumlarda en güçlü yapı olan dini müesseseler bireyleri kontrol ediyor, bireyler bir topluluğun parçası olarak iradelerini başkalarına devrediyor ve doğal bir sonuç olarak bilgisizlik, hurafe,

hoşgörüsüzlük o toplumda yaygın oluyordu. Avrupa ne zaman gücü kilisenin elinden alarak egemenliği millete (yani halka) vermiş; o zaman toplumda düşünce özgürlüğü, hoşgörü, sanat, kuşkuculuk, pozitif bilim, sanat gibi değerler ışığında hızlı bir aydınlanma sürecine girmiştir. Merkezine insanı alan aydınlanma döneminde bireyin değeri ve özerkliği kısmen sağlanmış, insanların yegane rehberinin din veya gelenekler yerine kendi akli olduğu inancı yerleşmiştir. Kısacası Avrupa'daki aydınlanma ile insanlar kilise, feodalite vb sosyal baskılardan kurutulup özgürleşmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nı yürütenlerin genellikle "kuvvayi milliyeci"ler, karşısında bulunan ve düşmanla işbirliği yapanların ise çoğunlukla "halifeci"ler ve tarikat, cemaat yapılanmaları olduğu tarihimizin acı bir gerçeğidir. Daha Kurtuluş Savaşı yıllarından itibaren kurucu kadroların attığı adımlar dinsizlikle eşit tutulmuş ve eskinin düzeninden nemalanan tarikat ve cemaatlerin "din elden gidiyor" propagandaları toplum içinde taraftar bulmalarına sebep olmuştur.

Osmanlı mirası yozlaşmış bir İslami geleneği karşısında yeni kurulan devletin, toplumun ilerlemesi ve aydınlanmasını sağlaması için eskinin geri kalmış müesseselerini çağdaş olanları ile değiştirmekten başka şansı yoktu. Avrupa'nın en az iki yüzyıl gerisinde kalan Türk toplumunun aradaki farkı kapatması ve aydınlanmasının sağlanması için laikliği tamamlayıcı devrimlerin mümkün olduğunca hızlı yapılması ve kararlılıkla uygulanması gerekiyordu. Bu maksatla sırasıyla 25 Kasım 1925'te Şapka Kanunu, 30 Kasım 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile bazı ünvanların kaldırılması, 26 Aralık 1925'te uluslararası takvim ve satin kabul edilmesi, 17 Şubat 1926'da Medeni Kanun, 1 Mart'ta Ceza Kanunu, 22 Nisan'da Borçlar Kanunu, 29 Mayıs 1926'da Ticaret Kanunu, 24 Mayıs'ta uluslararası rakamların kullanılması, 28 Mayıs 1928'de Türk Vatandaşlığı Kanunu TBMM'de kabul edildi. 1 Kasım 1928'de Latin harfleri, 3 Nisan 1930'da Türk kadınlarına belediyelerde seçme ve seçilme, 26 Ekim 1933'de muhtar ve köy ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme, 5 Aralık 1934'de ise milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı. 26 Mart 1931'de Ölçüler Kanunu, 21 Haziran 1934'de Soyadı Kanunu ve 3 Aralık 1934'de bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair kanun kabul edildi.⁹

Türkiye Cumhuriyeti laik ve demokratik bir devlet olma yolundaki en önemli adımlarını 1 Kasım 1922'de saltanatın ve 3 Mart 1924'de ise halifeliğin kaldırılması ile atmıştır.¹⁰ 1921 ve 1924 anayasasında yer alan "devletin dini İslam dinidir" ifadesi, 10 Nisan 1928 tarihinde yapılan değişiklikle kaldırılmış ve nihayet 5 Şubat 1937'de yapılan değişiklikle birlikte laiklik anayasamıza girmiştir.

Bu bilgiler ışığında tekrar ifade etmek gerekirse, laiklik Atatürk devrimlerinin en önemlisi ve Türk toplumunun aydınlanması için kilit taşıdır. Laiklik olmazsa diğer devrimlerin manası ve uygulanabilirlik alanı ortadan kalkmaktadır.

677 sayılı Kanun Halen Yürürlüktedir. Tarikat ve Cemaatler suçtur!

Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi Esergül Balcı ve ekibinin yaptığı bir araştırma Türkiye’de tarikat ve cemaat gerçeğini gün yüzüne çıkarmıştır. Yapılan araştırmaya göre Türkiye’de faaliyet gösteren yaklaşık 30 tarikat silsilesi bunlara ait 400 kolun olduğu tespit edilmiştir. Sadece İstanbul’da 445 tekke faaliyetlerini açıktan sürdürmektedir. Raporla ayrıca 2.6 milyon vatandaşın herhangi bir tarikatla organik bağı olduğu, 1.1 milyonunun ise üyesi olduğu tarikatların faaliyetlerine sürekli katıldığı ifade edilmektedir.¹¹

Bu tarikatlar ve kolları, ilim yayma, medeniyet, insani yardım vb. kavramları istismar ederek dernek, vakıf ve diğer sivil toplum kuruluşları şemsiyesi adı altında örgütlenmekte ve ciddi miktarda ekonomik güce sahip olmaktadır. Meselenin dramatik yanı ise hazineden ve belediye bütçelerinden bu tarikatlara yüksek miktarda maddi yardımlar yapılmasıdır. Birçok tarikat ve cemaatin özel mülkiyetleri, medreseleri, televizyon kanalları bulunmakta, hatta özel hastane bile işletmektedir.¹²

Türkiye’de tarikat ve cemaat gerçeğinin bir diğer kanayan yarası ise, bu kanun dışı yapılanmaların öğrenci yurdu işletmesi alanında faaliyet göstererek özellikle ekonomik durumu kötü olan ailelerin çocuklarını kucaklarına çekmesidir. Ayrıca, Kuran kursu veya hafızlık eğitimi gibi eril akla yetişmemiş çocukların çok küçük yaşlardan itibaren bu yapılanmaların tuzağına düştüğü göz ardı edilmemelidir. Tarikat ve cemaatlerin eğitim alanında aktif olmaları ve Türk Gençliği’ni zehirlemeleri devletimiz için en önemli beka sorunlarından birisidir. Örneğin İsmailağa cemaatinin bir uzantısı olarak örgütlenen Vuslat Derneği Erzurum’da “dev külliye” adı altında bir medrese yaptırmakta ve faaliyetlerini açıktan sürdürmektedir.¹³ Adeta birer mürit devşirme mekanizması olarak işlev görev bu yurt ve kurslar devletimizin için potansiyel tehditlerdir. Tarikat ve cemaatlerin devlete sızmaları ve devlet kurumlarını ele geçirmelerinin en acı tecrübesini 15 Temmuz 2016 akşamında yaşamışken ve acı tecrübeleri henüz belleklerimizde tazeliğini korurken, bundan hiç ders alınmaması hangi mantıkla açıklanabilir? Millî eğitim sistemimiz ve eğitim-öğretim kurumlarımız belki de tarihin en acı tablosunu yaşamaktadır. Prof.Dr. Esergül Balcı’nın Raporu’na göre 1 milyon çocuk tarikatların elinde öğrenim görmektedir.

Vehametin en büyüğü, 677 sayılı kanun halen yürürlükte iken, bu tarikat ve cemaatlere göz yumulması, hatta desteklenmesidir. Hangi isim adı altında örgütlenirse örgütlenirler, işlevleri bakımından bu yapılanmalar laik cumhuriyetin en azılı düşmanlarıdır ve yasalarımıza göre suçtur. Tarikat ve cemaatlere göz yuman, onları destekleyen ve faaliyetlerine katılan herkes sadece kanunen değil aynı zamanda Anayasal bir suça ortak olmaktadır.

Çare Yeniden KEMALİST CUMHURİYET

Kemalizm, Türkiye Devleti'nin kurucu ideolojisidir. Mustafa Kemal sadece Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan bir liderden öte; ışığı hiç sönmeyen devrim, aydınlık ve çağdaşlıktır.

Günümüzde Mustafa Kemal'e veya Cumhuriyet devrimlerine saldıranların, Menemen'de Asteğmen Fehmi Kubilay'ı şehit eden Giritli Derviş Mehmet'ten hiç bir farkı yoktur.

Tam bağımsız ve muassır medeniyetler seviyesine çıkma idealindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin Kemalizm ve kurucu felsefe değerlerini yeniden tüm kamusal alanlarda tesis etmesi devletimizin kayıp yıllarını telafi etmesi açısından elzemdir. Bu gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuzdur. Medeniyet, akıl ve bilim yolunda koşar adımlarla ilerlerken, Türkiye Cumhuriyeti'nin kaybedecek bir dakikası bile yoktur. Şair Adnan Yücel'in dizelerindeki gibi "Bitmedi, daha sürüyor o kavga, ve sürecek", Türkiye Cumhuriyeti çağdaş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti oluncaya dek!

Şüphesiz ki, Türk Gençliği gericiliğe geçit vermeyecek ve Atatürk'ün kurduğu laik Türkiye Cumhuriyeti'ni muassır medeniyetler seviyesine taşımaya mazhar olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar:

1. Sinan Meydan, Köşe Yazısı: Şeyh Sait İsyanı ve Devrim Kanunu, Sözcü Gazetesi, 25 Şubat 2019 <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/sinan-meydan/seyh-sait-isyani-ve-devrim-kanunu-3666604/>
2. Dr. Necdet AYSAL "Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler "Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 44, Güz 2009, s. 581-625
3. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, 5. B., Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997, s. 257; Ağaoğlu, s. 9; Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1991, s. 544; Hâkimiyet-i Milliye, "Gazi Hazretleri Fethi Bey'e Cevap Verdiler.", 12 Ağustos 1930, Salı, No. 3262, s. 1.
4. Aktaran Necdet Aysal: Tevfik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), 2. B., Ankara, İmge Kitabevi, 1999, s. 296.
5. Hâkimiyet-i Milliye, "Menemen Hadisesi", 25 Kanun-u Evvel (Aralık) 1930, Perşembe, No.3395, s. 1
6. T.C Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No:8, Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938), 1972, Gnkur Basımevi, Ankara
7. İlber Ortaylı, Köşe Yazısı: Tarikatlar Siyasete Karıştığında, Hürriyet Gazetesi, 20 Ağustos 2016, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/tarikatlar-siyasete-karistiginda-40203559>
8. Ahmet Çiğdem, Aydınlanma Düşüncesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 49
9. Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 (1908-1980), Sinan Akşin, Cemil Koçak ve diğerleri, Hazırlayan: Sina Akşin, Milliyet Yayınları, İstanbul
10. TBMM Zabıt Cerideleri, II. Devre, C. 7, 3 Mart 1924 (1340). s. 28-29
11. Prof.Dr. Esergöl Balcı, Tarikat Raporu, "Eğitimde Tarikat ve Medrese Gerçeği", Erişim Tarihi 11 Aralık 2021. <https://bilgedunyali.com/esergul-balci-egitimde-tarikat-ve-medrese-raporu/ahmet-can-ayisik/can-ayisik-ozel-haber/>
12. Birgün, 2019, "Menzil şeyhinin şatafatlı hastane odası", Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021. <https://www.birgun.net/haber/menzil-seyhinin-satafatli-hastane-odasi-278478>
13. Vuslat Derneği, "Dev Külliye Projesi" Erişim: 12 Aralık 2021 <https://www.vuslat.org.tr/dev-kulliye-projesiliye>